

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA

OPISNA ANALIZA STANJA NARODNIH KNJIŽNICA - 2017./18.

1. MREŽA KNJIŽNICA

KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA

- Površine je **1.772 km²**; smještena na sjeveru Hrvatske, uz granicu s Republikom Mađarskom.
- Graniči s Međimurskom, Varaždinskom, Virovitičko-Podravskom, Bjelovarsko-bilogorskom i Zagrebačkom županijom.
- Na području Županije nalaze se **3 grada (Koprivnica, Križevci i Đurđevac) te 22 općine.**

Naseljenost

- Prema Popisu stanovništva iz 2011., **broj stanovnika u Županiji je 115.582.**
 - Omjer gradskog i seoskog stanovništva je podjednak - **otprilike polovica stanovnika živi u gradovima (60.317), a tek nešto manje u općinama (55.265).**
- Prostor općina relativno je slabo naseljen:
 - **16 općina ima do 3.000 stanovnika, što je 73% od ukupnog broja općina** (od toga broja, **9 općina ima manje od 2.000 stanovnika**);
 - 3 općine imaju između 3000 i 4000 stanovnika (14%);
 - 2 općine imaju između 4.000 i 5.000 stanovnika (9%);
 - **samo 1 općina (Sv. Ivan Žabno) ima više od 5.000 stanovnika** (4%).
- Većina općina sastoji se od većeg broja **raštrkanih i prometno slabo povezanih naselja: prosječno u jednoj općini ima 8 naselja** (najmanje ih je 2, a najviše 37 - u općini Sv. Petar Orehovec).
- Od ukupno 185 naselja u općinama, **170 naselja ili 92% ima manje od 1.000 stanovnika.**
- **Samo 15 naselja ima više od 1.000 stanovnika:**
 - 14 naselja ima između 1.000 i 2000. stanovnika;
 - **samo je jedno naselje s više od 3.000 stanovnika (Virje).**

Uvjeti za osnivanje i djelovanje knjižnica

- U Županiji ne postoje objektivni uvjeti za osnivanje stacioniranih knjižnica u većini općina, a razlozi tome su sljedeći:
 - **općine s malim brojem stanovnika**, sastavljene od također malih naselja – **92% naselja ima manje od 1.000 stanovnika**, a od ukupnog broja naselja samo je 27 naselja s **više od 500 stanovnika ili svega 15%**
 - **nedostatni općinski proračuni** (pretežno ovise o skromnom dohotku od poljoprivrede),
 - **slaba ili nepostojeća prometna povezanost** između naselja, tj. stacionirane knjižnice u općinskim središtima ne mogu biti dovoljno dostupne ostalim stanovnicima u općini, koji žive u naseljima izvan općinskog središta.
- Stoga se u Županiji **kontinuirano i sustavno potiče razvoj pokretnih knjižnica** koje su se u datim uvjetima pokazale racionalnije, a istovremeno zadovoljavajuće stručno i profesionalno ispunjavaju osnovne potrebe stanovnika za knjižničnom uslugom.
- Istovremeno, i dalje se potiče i podržava osnivanje općinskih stacioniranih knjižnica u sredinama u kojima se za to uspiju ostvariti potrebne zakonske i stručne pretpostavke.

ŽUPANIJSKA KNJIŽNIČNA MREŽA – 2017./18.

Na području Koprivničko-križevačke županije u 2017./18. godini djeluje **5 narodnih knjižnica - samostalnih javnih ustanova u kulturi - od čega su tri gradske i dvije općinske, te dva bibliobusa.**

Sve navedene knjižnice, stacionirane i pokretne, uspješno ostvaruju svoju ulogu nositelja informiranja, kulturnih i obrazovnih programa u zajednici. Građani prepoznaju knjižnice kao poželjna i rado korištena mjesta za provođenje slobodnog vremena i stjecanje znanja, mjesta promicanja novih tehnologija, informacijske pismenosti, demokracije, socijalne inkluzije, očuvanja kulturne baštine. Knjižnice djeluju kao institucije dostupne i namijenjene građanima svih dobi, obrazovanja i interesa, a u radu primjenjuju najusuvremenija stručna dostignuća, prate trendove i provode inovativne projekte.

GRADOVI

Sva tri grada u Županiji imaju samostalne gradske narodne knjižnice. To su:

1. Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" **Koprivnica** (*žup. matična knjižnica*) + *Bibliobusna služba*
2. Gradska knjižnica "Franjo Marković" **Križevci** + *Bibliobusna služba*
3. Gradska knjižnica **Đurđevac**

OPĆINE

Dvije općine (od ukupno 22) imaju **samostalne općinske narodne knjižnice. To su:**

1. Narodna knjižnica **Virje**
2. Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy **Gornja Rijeka**

U 20 općina koje nemaju stacioniranu knjižnicu, uslugu pružaju 2 BIBLIOBUSNE SLUŽBE:

- **BIBLIOBUSNA SLUŽBA** Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" **Koprivnica** pruža uslugu u **17 općina: Drnje, Đelekovac, Ferdinandovac, Gola, Hlebine, Kalinovac, Kloštar Podravski, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve, Novigrad Podravski, Novo Virje, Peteranec, Podravske Sesvete, Sokolovac i Rasinja.**
Služba djeluje od 1979. godine, kada je nabavljen prvi bibliobus. Sadašnji bibliobus nabavljen je 2004. Ima 2 zaposlenika – dipl. knjižničarku/voditeljicu Bibliobusne službe i vozača-pomoćnog knjižničara. Na kraju 2017. koprivnički bibliobus imao je ukupno 50 stajališta - od toga 48 stajališta u 39 naselja na području 17 općina u kojima nema stacioniranih knjižnica i u 5 naselja u rubnim dijelovima grada Koprivnice, te po jedno stajalište u poduzeću (Carlsberg) i jedno u ustanovi (Dom za starije) u Koprivnici.
- **BIBLIOBUSNA SLUŽBA** Gradske knjižnice «Franjo Marković» **Križevci** pruža uslugu na području **3 općine: Kalnik, Sv. Ivan Žabno i Sv. Petar Orehovec.**
Služba je osnovana 2009. godine kad su po prvi put u povijesti knjižničnu uslugu u svojim mjestima dobili stanovnici Kalničkoga prigorja, gdje je ova pokretna knjižnica na kraju 2015. s ukupno 34 stajališta pokretne knjižnice pokrivala 3 male općine i naselja u brdsko-planinskom području oko Kalnika (ukupno 10 naselja) te na širem području grada Križevaca (12 naselja). U bibliobusu je zaposlen jedan djelatnik – vozač bibliobusa/pomoćni knjižničar.

Od početka 2015. godine **pokrivenost Koprivničko-križevačke županije uslugama narodnih knjižnica iznosi 100%** jer stanovnici u svim jedinicama lokalne samouprave (3 grada i 22 općine) imaju mogućnost korištenja usluga narodne knjižnice (bilo stacionirane ili pokretne). **Bibliobusi pokrivaju 20 općina, ili 90% od ukupnog broja općina, odnosno 100% općina koje nemaju stacioniranu knjižnicu.**

Koprivničko-križevačka županija jedna je od samo dvije županije u Hrvatskoj (uz Sisačko-moslavačku – ako se izuzme Grad Zagreb) u kojoj su **knjižničnom uslugom narodne knjižnice u 2017. bile 100% pokrivane sve jedinice lokalne uprave.** U tome se uspjelo upravo zahvaljujući organizaciji rada kroz dvije službe pokretne knjižnice, organizirane uz knjižnice u Koprivnici i u Križevcima.

Zahvaljujući potpunoj pokrivenosti područja knjižničnim uslugama, kao i kvalitetnim programima i uslugama koje nude knjižnice i bibliobusi, prema podacima Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu iz Analize stanja narodnih knjižnica u Hrvatskoj¹, **Koprivničko-križevačka županija već 2 godine za redom (za 2015. i 2016.) zabilježila je najveći postotak učlanjenosti stanovništva u narodne knjižnice od svih županija u Hrvatskoj (osim Grada Zagreba).** U narodne knjižnice i bibliobuse u KKŽ bilo je 2016. **učlanjeno 13,2% stanovništva Županije**, dok je prosjek učlanjenosti na nivou cijele Hrvatske u 2015. bio 12,4%. Svaki 7. stanovnik KKŽ član je knjižnice ili bibliobusa, dok je na nivou Hrvatske svaki 8. stanovnik član knjižnice.

Treba istaknuti da je **Koprivničko-križevačka županija prva i za sad jedina županija u Hrvatskoj u kojoj su bibliobusne službe organizirane u dva različita grada**, tj. jedna se nalazi uz županijsku matičnu knjižnicu (u Koprivnici), a druga djeluje uz gradsku knjižnicu u susjednome gradu (Križevcima). U županijskoj matičnoj knjižnici procijenjeno je, naime, isplativijim osnovati službu pokretne knjižnice bliže području koje ona treba obuhvatiti. Također, s obzirom da kod odabira vozila za pokretnu knjižnicu treba voditi računa i o vrsti terena, za specifičan križevački brdsko-planinski teren bilo je praktičnije planirati manje vozilo kombi tipa koje se lakše kreće po brdovitom terenu i po uskim cestama.

Ovaj inovativan i pionirski oblik organizacije pokretnih knjižnica u Hrvatskoj, pokazao se vrlo učinkovit i uspješan, što pokazuje činjenica da **više od 22% ukupno učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u KKŽ u 2017. otpada upravo na korisnike dva bibliobusa**. Osnivanje druge bibliobusne službe u Križevcima također je **pridonijelo ravnomjernijem razvoju ukupne županijske knjižnične mreže**, osobito u području Kalničkog prigorja koje nema razvijenu tradiciju knjižničarstva i korištenja knjižnica u svojoj sredini.

Sve općine koje koriste bibliobus sudjeluju u sufinanciranju usluge bibliobusa, kao i jedno uključeno poduzeće, dok županija sufinancira cca 60% troškova obje pokretne knjižnice (koprivničke i križevačke). Županijskim sufinanciranjem pokriva se većina troškova zaposlenika; **u nabavi knjižnične građe za bibliobuse sudjeluju Ministarstvo kulture i Županija**, dok se materijalni troškovi poslovanja namiču iz sredstava kojima u sufinanciranju sudjeluju same općine i poduzeća kao korisnici. **Osnivači knjižnica (gradovi Koprivnica i Križevci) sudjeluju u sufinanciranju rada bibliobusnih službi u dijelu koji se odnosi na osiguravanje logistike i tzv. hladnog pogona – osiguravanjem prostora za rad, zajednički vođenim poslovima nabave i obrade građe te ostalim zajedničkim poslovima, kao i dodatnim izdavanjima za zaposlenike na temelju Kolektivnog ugovora (Koprivnica).**

POTREBE ZA DODATNIM KNJIŽNICAMA - OGRANCIMA, STAJALIŠTIMA

U svim općinama, kao i na širem području gradova, i dalje postoje potrebe za pružanjem usluga u naseljima izvan općinskih ili gradskih središta, osobito u mjestima gdje se nalaze područne škole, ili vrtići, domovi za starije, ili ako se o radi o prometno izoliranom području i sl. Riječ je o malim naseljima u kojima stoga nije racionalno osnivati knjižnične ogranke, pa čak ni stanice ili stacionare, jer se to ne može ostvariti bez odgovarajućeg prostora i djelatnika, za što u pravilu nema dovoljno sredstava.

Jedan dio takvih naselja pokriven je stajalištima bibliobusa, ali još uvijek **više od 50% naselja izvan sjedišta općina i gradova nije obuhvaćeno knjižničnom uslugom**. Značajan dio toga područja mogao bi se pokriti kad bi postojeći bibliobusi imali mogućnosti za otvaranje druge smjene - za što imaju potrebne resurse koji se odnose na vozilo i fond, ali nemaju dovoljno djelatnika - dakle, trebalo bi **zaposliti djelatnike za rad u drugoj smjeni postojećih bibliobusa (ukupno minimalno troje)**. Uvođenjem druge smjene rada bibliobusa **postojeći resursi bi se u potpunosti iskoristili**, jer i vozila i njihov fond najskuplja su ako pola dana stoje neiskorištena, a pri tome ionako zastarjeva i nepovratno se troši i jedno i drugo. Kao dodatna mogućnost za veći obuhvat naselja knjižničnim uslugama **moguće je i osnivanje još jedne bibliobusne službe za đurđevačko područje**, za što postoji interes, ali je ideja još u razmatranju.

¹ Izvor podataka o članstvu narodnih knjižnica u RH u 2016.: IZVJEŠĆE NSK: <http://bit.ly/2gNT9sB>

Zbog zastarjevanja vozila i njihove opreme, oba postojeća bibliobusa, i koprivnički i križevački, trebaju već sada planirati zamjenu novim i tehnološki suvremenije opremljenim vozilima. Pri tome je nužno inicijalno sudjelovanje Ministarstva kulture, kao što je bilo i kod nabave postojećih vozila, s minimalnom 50% potrebnog iznosa.

Nabava novog koprivničkog bibliobusa već je više puta prijavljena na Poziv za predlaganje javnih potreba u kulturi RH Ministarstva kulture (2016.-2018.), ali je program do sada svaki put odbijen.

Nadamo se da će Ministarstvo kulture ipak prepoznati potrebu obnove zastarjelog voznog parka i podržati nabavu novog bibliobusa u Koprivnici te će se ovaj program ponovo prijaviti za financiranje u 2019. godini.

ORGANIZACIJSKI OBLICI KNJIŽNICA U ŽUPANIJI - OCJENA STANJA

Za područje Koprivničko-križevačke županije kao najuspješniji organizacijski oblik knjižnica pokazale su se **samostalne gradske knjižnice i samostalne općinske knjižnice te bibliobusne službe**. Za osnivanje ogranaka (kao i stacionara ili stanica) bili bi potrebni **veći kapaciteti i resursi matične, odnosno ostalih postojećih knjižnica** - poglavito **nedostaje veći broj stručnih djelatnika**, ali i dodatni prostor, oprema i građa, za što trenutno nema objektivnih financijskih i organizacijskih mogućnosti.

Razvoju narodnih knjižnica osobito je pridonijelo osamostaljivanje knjižnica iz sastava nekadašnjih centara za kulturu, ili pučkih učilišta koje je provedeno 90-ih i početkom 2000-tih godina. Kao samostalne ustanove, knjižnice su **znatno napredovale u stručnom knjižničnom poslovanju, ostvarile su bolje prostorne i kadrovske preduvjete za rad te dobile potrebnu slobodu u kreiranju i provođenju programske djelatnosti** s osnovnim ciljem kvalitetnijeg i učinkovitijeg služenja zajednici.

Za bolje pokrivanje područja Županije knjižničnom uslugom putem satacioniranih knjižnica prvenstveno **nedostaju stručni zaposlenici**, koji bi omogućili uspostavu općinskih samostalnih knjižnica u pojedinim općinama gdje određeni materijalni uvjeti za to već od ranije postoje (npr. inicijalni fond), ali u općinama nema interesa ili nema mogućnosti za zapošljavanje djelatnika, kao preduvjeta za uspostavu knjižnice. Osim toga, **nedostaje i odgovarajući prostor** za osnivanje mogućih novih općinskih knjižnica. Također, **nedostaju zaposlenici u postojećim pokretnim knjižnicama - radi formiranja druge smjene u oba bibliobusa**. Dodatni zaposlenici osnovni su uvjet i **za eventualnu uspostavu nove pokretne službe u Đurđevcu**.

2. PROSTOR, PRISTUP I OPREMA

Sve su narodne knjižnice u Županiji smještene **u nenamjenskim, ali prilagođenim prostorima, tj. u adaptiranim zgradama**. U posljednjih dvadesetak godina (1995.-2015.) u svim knjižnicama provedeni su projekti proširivanja i adaptacija, te su one suvremeno uređene i opremljene. Ako se računa samo prema parametru broja stanovnika, **ispunjenost Standarda prostora u knjižnicama na razini Županije iznosi oko 85%**. Međutim, **to ne daje realnu sliku**, jer se radi samo o početnoj, minimalnoj kvadraturi koju trebaju imati knjižnice, ali pri tome **nisu ubrojani nikakvi drugi parametri** kao što su: broj i vrste odjela i službi, količina građe, vrste i broj usluga i programa, potrebe za radnim mjestima za korisnike u čitaonicama i učionicama, za rad na računalima itd., što je sve također predviđeno Standardima.

Stvarna je situacija da se **na razini Koprivničko-križevačke županije manje od 50% fonda nalazi u slobodnom pristupu**, dok je preporuka prema aktualnim trendovima u svijetu da **sva građa treba biti dostupna korisnicima u slobodnom pristupu**. Također, prema suvremenim standardima i potrebama, ukupan prostor za građu trebao bi zauzimati svega 30% ukupnog prostora Knjižnice, a prostor za korisnike 70%, dok je u pojedinim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije (npr. u Koprivnici) taj **omjer zapravo obrnut**.

Najznačajniji iskorak što se tiče prostora posljednjih godina učinjen je u Križevcima gdje je je 2015. otvorena nova zgrada Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci, za koju je prenamijenjen i u potpunosti rekonstruiran i adaptiran bivši Dom HV-a. Umjesto s ranijih petstotinjak, knjižnica sada raspolaže s 1.450 m2 prostora, a korisnički prostori uključuju tri etaže povezane dizalom.

Gradska knjižnica Đurđevac također je u 2015. proširena za 70 m2, nakon otkupa i uređenja dodatnog prostora u nastavku na sadašnji Stručni odjel. Od 2015. ova je knjižnica i dostupnija korisnicima pomoću ugrađenog dizala koje omogućuje ravnopravan pristup knjižnici osobama s invaliditetom, ali i svima onima koji ranije nisu mogli doći do prvoga kata zgrade gdje je smještena knjižnica.

Osim križevačkog i đurđevačkog primjera, sve ostale narodne knjižnice fizički su nedostupne jer su smještene u visokom prizemlju (Virje), na katu (Gornja Rijeka) i/ili na više etaža (Koprivnica), a nijedna nema npr. dizalo, ili neki drugi odgovarajući način pristupa povišenim etažama za sve korisnike kojima bi to bilo potrebno.

Najveći problem prostora prisutan je i nadalje u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" Koprivnica, koj< raspolaže sa svega 30-tak % potrebnog prostora. U zgradi sa četiri etaže za korisnike, nije moguće ugraditi dizalo, što knjižnicu čini potpuno nedostupnom velikom broju građana. Stepenice na glavnom ulazu u prizemlje Knjižnica je rješila postavljanjem ulazne rampe na sporednom ulazu, ali ostale etaže i dalje nisu dostupne korisnicima s teškoćama u kretanju. Osobe u invalidskim kolicima ne mogu se kretati zbog skućenog prostora između polica, a veliki dio građe već je morao biti izmješten u dislocirano spremište.

U Knjižnici je još 2012. izrađen dokument „Programska osnova nove Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica“, koji je dodatno aužiran 2016. godine, i u kojem su detaljno opisane aktualne i planirane potrebe građana Koprivnice za knjižničnim uslugama. Prema aktualnom izračunu, koprivnička knjižnica prema važećim propisima, s obzirom na broj korisnika, usluga, veličinu fonda itd. te predviđeni razvoj, trebala bi imati cca 4.000 m2. Tek tada mogao bi korisnicima u slobodnom pristupu biti odgovarajuće dostupan knjižnični fond od preko 180.000 jedinica građe kojeg je trenutno u zatvorenim spremištima spremljeno čak 2/3. Odgovarajući zaseban i prikladno uređen prostor dobile bi sve skupine korisnika, a nova zgrada s primjerenom vertikalnom i horizontalnom prostornom komunikacijom, napokon bi trebala biti ravnopravno dostupna i korisnicima s teškoćama u kretanju.

Na nivou Grada Koprivnice odlučeno je da će se pristupiti gradnji nove gradske knjižnice, koja je zamišljena u sklopu većeg Multimedijalnog centra, a plan je izgradnja nove zgrade knjižnice korištenjem EU fondova. **Za početak trajnijeg rješavanja problema knjižničnoga prostora, u 2016. donesena je odluka o lokaciji na kojoj će se graditi buduća knjižnica koja po svim parametrima odgovara za gradnju nove zgrade knjižnice** jer se nalazi u središtu grada, u neposrednoj blizini sadašnje knjižnice, kao i drugih srodnih ustanova (Muzeja, škole, Pučkog učilišta), dovoljno je prostrana i omogućuje gradnju samostalnog objekta knjižnice na više etaža, a uz to je i prometno dostupna. **Upravo ovu lokaciju i knjižničari su preporučili, uz podršku Upravnog vijeća Knjižnice, kao poželjnu, a ista lokacija dobila je i pozitivnu ocjenu savjetnice za narodne knjižnice Hrvatskog zavoda za knjižničarstvo NSK** prilikom stručnog nadzora nad radom Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica provedenog u lipnju 2015. U očekivanju priprema za izradu projektne dokumentacije nove knjižnične zgrade, Knjižnica u suradnji s Osnivačem i građanima i dalje radi na osmišljavanju koncepta nove knjižnične zgrade koja bi trebala zadovoljiti potrebe zajednice, imati komercijalne sadržaje i poticati ekonomski razvoj zajednice.

U **Narodnoj knjižnici Virje**, smještenoj u prostoru ukupne veličine 168 m2, nedostatak prostora također je sve veći problem, posebno na odjelu za odrasle i u spremištu. Mogućnost proširenja i adaptacije pronađena je u natječaju za sredstva iz EU fondova, na kojeg se javila Općina, s ciljem uređenja i stavljanja u funkciju cijele zgrade - spomenika kulture - u kojoj je knjižnica trenutno jedini stanar. Projekt je prijavljen na natječaj, ali još nisu poznati rezultati.

Knjižnica Sidonije Rubido Erdödy u Gornjoj Rijeci raspolaže s ukupno oko 60m2 prostora u kojem su smješteni Dječji odjel i Odjel za odrasle. Za sad prostor može odgovoriti na potrebe ove male općine, ali u doglednom vremenu treba razmišljati o većem prostoru (porast fonda i broja korisnika!) koji bi bio svima dostupniji, jer se knjižnica nalazi na prvom katu u zgradi Općine, bez dizala.

RAČUNALNA OPREMA

Sve knjižnice posjeduju suvremenu računalnu opremu i pružaju internet uslugu korisnicima, a provode i osnovnu edukaciju za rad na računalima te obuku u informacijskom pretraživanju. Oprema je pretežno zadovoljavajuće kvalitete, redovito se održava/nadograđuje/obnavlja, iz proračuna općina i gradova, kroz različite projekte te zahvaljujući sredstvima Ministarstva kulture. Na žalost, Koprivničko-križevačka županija još prije nekoliko godina ukinula je sufinanciranje nabave informatičke opreme za narodne knjižnice.

Prosječno na nivou Županije na jedno računalo dolazi cca 200 korisnika, s tim da je, očekivano, najveći broj korisnika po računalu u najvećem naselju, u Koprivnici (cca 500) a najmanji u Gornjoj Rijeci (cca 60).

Najveći je problem što za kupnju ili obnovu informatičke opreme ne postoje stalno otvorene linije za knjižnice, stoga obnova nije sustavna, ni pravovremena, nego povremena - tj. realizira se ukoliko se uspiju ostvariti sredstva. Poželjno bi bilo **iz izvora na svim nivoima (lokalno, regionalno, državno)** (s obzirom na parametre kao što su tip knjižnice, broj stanovnika područja, broj korisnika itd.) **utvrditi stalne iznose kojim bi knjižnice redovito i namjenski, prema planovima i potrebama, mogle obnavljati računalnu opremu**- npr. slično kao i za nabavu knjižnične građe.

3. KNJIŽNIČNA GRAĐA

Narodne knjižnice Koprivničko-križevačke županije s danom 31.12.2017. posjeduju ukupno **340.095 jedinica knjižnične građe**, od čega oko polovice čini fond županijske matične Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica. U pogledu veličine fonda, **s obzirom na broj stanovnika jedinice lokalne samouprave u kojoj djeluje pojedina knjižnica, postojeći Standardi ispunjeni su na nivou Županije gotovo 100%**. No, ako se uzme u obzir da koprivnička i križevačka knjižnice putem bibliobusa pokrivaju potrebe daleko većeg područja i znatno većeg broja stanovnika nego što ih živi samo na području njihovih gradova, jasno je da su realne potrebe za građom višestruko veće od minimuma predviđenog postojećim Standardom.

Praksa pokazuje da potrebe za nabavom knjižnične građe iz godine u godinu stalno rastu, ne samo zbog povećanja broja korisnika i raznolikosti njihovih zahtjeva, već i stoga što se u knjižnicama formiraju i sve više koriste **novе zbirke** na drugim medijima (npr. zvučna građa za osobe koje ne mogu čitati standardni tisak, e-knjige te različiti drugi nosači informacija).

Posljednjih nekoliko godina izražen je negativan trend smanjivanja namjenskih sredstava za nabavu građe na svim razinama, počevši od Ministarstva kulture RH, koje je smanjilo osobito dotacije sredstava za manje knjižnice - Križevci, Đurđevac, Virje i Gornja Rijeka. Također i većina gradova i općina, osnivača knjižnica, kao i Županija, sve više smanjuju iznose za nabavu građe. Sve navedeno vrlo se loše odražava na poslovanje knjižnica, te će - ako se nastavi kroz duži period sa sličnim trendom - za posljedicu imati značajno smanjenje broja novonabavljenih knjiga i druge građe u knjižnicama, na štetu do sada ostvarenog standarda i nivoa kvalitete usluga za korisnike.

NABAVA IZ OTKUPA I OSTALIH DAROVA

Većina naslova pristiglih u fond putem darova u 2107. godini predstavlja otkup Ministarstva kulture RH – čak 67% od svih darova. **U ukupnoj količini nabavljene građe u 2017. godini postotak darovane građe iznosi nešto više od 30%.** Darovi koji stižu kroz otkup Ministarstva kulture bili bi bolje iskoristivi kad bi se otkupljivalo više kvalitetne beletristike ili dječje knjige koju u većem broju primjeraka treba većina knjižnica (odnosno korisnici!), umjesto otkupa velikih količina publicističkih, stručnih ili znanstvenih naslova za kojima je vrlo mala potražnja, osobito u manjim knjižnicama. Stoga ta građa zapunjava spremišta, ali i police u slobodnom pristupu. Iako je sustav otkupa u zadnje vrijeme poboljšán, uočavamo i dalje **problem „dvostruke“ kupnje određenih naslova** –osobito u većim knjižnicama koje često već ranije kupe dovoljan broj primjeraka određenih naslova koji iz otkupa stignu tek kasnije (kad prođe dugotrajna procedura odabira knjiga za otkup), čime se otkupljeni naslovi automatski pretvaraju u višak.

U narodnim knjižnicama već niz godina zastupamo stav da bi bilo bolje **nacionalno stručno izdavaštvo i domaću književnost poticati tako da se sredstva namijenjena otkupu knjiga preusmjere u sredstva poticanja izdavaštva (bilo autorima, bilo nakladnicima) te da se takvi poticaji uvjetuju smanjenjem cijena tih knjiga na tržištu za krajnje kupce - bilo građane, bilo knjižnice - a zatim da se po takvim nižim cijenama ove knjige prodaju dj. distribuiraju kroz knjižare**, a ne da se direktno dostavljaju knjižnicama. Tada bi knjižnice mogle povoljnije kupiti tu građu, ali bi bile u mogućnosti i napraviti drukčiji odabir - pojedinih naslova kupiti više, a drugih opet manje, u skladu s potrebama svake pojedine knjižnice.

ZASTUPLJENOST MULTIMEDIJE

Potrebe za multimedijalnom građom rastu, ali se i mijenjaju još većom brzinom, tako da u ovom segmentu treba brzo reagirati, što nije uvijek moguće s ograničenim sredstvima kakva knjižnice imaju. **Problem je i brzo zastarjevanje, odnosno brzo habanje medija**, što uvjetuje potrebu za čestim obnovama traženih naslova. **Ova je građa i skuplja od tradicionalne tiskane građe pa traži povećana sredstva.**

Problem je i dalje nerješeni način financiranja i omogućavanja pristupa korisnicima do građe koja može biti dostupna samo preko e-servisa - npr. e-knjige, e-glazbena i filmska produkcija, te različite baze podataka (plaćanje pretplata).

4. ČLANSTVO

Treba istaknuti da od početka 2015. godine u Koprivničko-križevačkoj županiji po prvi put bilježimo pokrivenost svih jedinica lokalne samouprave uslugom narodnih knjižnica, bilo stacioniranih ili pokretnih, što znači da su stanovnici svim gradova i općina dobili mogućnost korištenja knjižnice. Ovakva **100% pokrivenost područja (svih jedinica lokalne samouprave) održana je i tijekom 2016. i 2017. godine.**

Usluge 5 narodnih knjižnica i 2 bibliobusa u **2017.** koristilo je **14.762 upisanih korisnika ili 12,8% stanovnika Županije.** U odnosu na prethodnu, 2016. godinu, broj upisanih korisnika zadržan je na približnoj razini, ali ponovo je znatno porasla **posjećenost knjižnica** koja već niz godina ima **uzlazni trend.**

U bibliobuse je na kraju 2017. bilo učlanjeno ukupno 3.366 korisnika od toga, 2.767 u koprivničkom i 599 u križevačkom bibliobusu. Članstvo bibliobusa čini **22% od ukupnog broja učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u Županiji.**

Broj učlanjenih, kao i broj posjeta knjižnicama, te broj posudbi, ukazuju na izuzetno aktivnu ulogu koju narodne knjižnice imaju u životu lokalne zajednice, ali i na veliku potrebu građana za knjižničnim uslugama i programima u svom svakodnevnom životu. Navedeni podaci dokazuju **trend da se knjižnice - i stacionirane i pokretne - sve više koriste, kako radi posudbe literature za čitanje iz užitka, tako i kao mjesta za cjeloživotno učenje i za istraživanje, za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, ali i za pomoć u traženju ili pokretanju vlastitog posla, profesionalnom usavršavanju, doškolovanju, prekvalifikaciji, za druženje i kvalitetno provođenje slobodnog vremena.** Također je velik i broj virtualnih posjeta te se u velikoj mjeri koriste virtualne usluge knjižnica (pretreživanje baza podataka o građi, "Pitajte knjižničara" i sl.) što je jednako trendovima u drugim zemljama Europe.

Knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji imaju različite uvjete upisa, odnosno plaćanja članarine za korisnike. U pravilu su **omogućeni povoljniji upisi za pojedine kategorije stanovništva, a sve veći broj knjižnica odlučuje se i potpuno ukinuti članarinu**, što je izvedivo, ukoliko se ta sredstva mogu namaknuti na drugi način - npr. subvencioniranjem članarine od strane jedinica lokalne samouprave.

Od 2008. godine odlukom Grada Koprivnice **besplatan je upis u gradsku Knjižnicu i čitaonicu "Fran Galović" Koprivnica za sve građane Koprivnice** za koje Grad Koprivnica subvencionira članarinu. Istu mogućnost Knjižnica je ponudila i svim općinama u Županiji, a za sve svoje stanovnike ili za neke određene

skupine (npr. djecu, učenike, studente i sl.) iskoristile su je općina Gola, Legrad i Đelekovec koje također subvencioniraju članarinu svojim mještanima. Od 2015. godine **besplatan upis korisnicima omogućuju i knjižnice u Virju i Đurđevcu**, a također **članarinu ne plaćaju niti korisnici koprivničkog bibliobusa**.

Na broj učlanjenih korisnika zasigurno nepovoljno utječe i **još uvijek nedovoljno radno vrijeme knjižnica** u kojem je na razini Županije **Standard ispunjen s prosječno tek 77%**. Radno vrijeme knjižnica trebalo bi biti duže kako bi bile što dostupnije (cjelodnevna otvorenost, radne subote), ali za to nema dovoljno zaposlenih stručnih djelatnika.

Među najvećim korisničkim skupinama u knjižnicama su, uz odrasle korisnike, djeca osnovnoškolskog, a sve više i predškolskog uzrasta, dok je posebno brzo rastuća skupina najmlađih - beba do tri godine. Ukupno **na razini Županije oko 40% ukupnog članstva su korisnici 0-15 godina**. Također raste broj učlanjenih **nezaposlenih korisnika**. Iako je velik broj i **srednjoškolaca te studenata, kao i umirovljenika, po brojnosti ove skupine nisu izražene kao što bi mogle biti**. Neke od uzroka tome treba tražiti u **nepostojanju odgovarajućih prostora za mlade u knjižnicama**, kojeg u situaciji općeg pomanjkanja prostora nema ni jedna knjižnica, osim križevačke, kao i **fizičke nedostupnosti pojedinih knjižnica** zbog smještaja u zgradama dizala, tj. bez prilagođenog pristupa za osobe s teškoćama u kretanju, što je često problem starijim korisnicima.

5. POSUDBA I KORIŠTENJE KNJIŽNICE

Korisnici su u narodnim knjižnicama i bibliobusima u 2017. posudili ukupno 335.342 jedinica građe ili čak 23 jedinice godišnje po korisniku. Zabilježeno je **ukupno 244.652 posjeta korisnika** što je porast od 4 % u odnosu na 2016.

Otvorenost knjižnica trebala bi biti veća - Standard je ispunjen prosječno s oko 80%. Svih 5 dana u tjednu cjelodnevno je za korisnike otvorena samo Knjižnica u Koprivnici, dok ostale knjižnice rade po različitim rasporedima, neke dane u jednoj, neke u drugoj smjeni. Međutim, ni koprivnička Knjižnica nema dovoljan broj zaposlenika s obzirom na potrebe, tako da bi mogla raditi sve subote u mjesecu, a ne može biti otvorena niti dovoljan broj sati radnim danom.

Također, i bibliobusi rade u jednoj smjeni, što je daleko ispod potreba na terenu. Dolazak bibliobusa u mala naselja - kojih **dvije pokretne knjižnice obilaze ukupno više od 60** - trenutno je jedini dostupan način da se stanovnicima pruži osnovna knjižnična usluga, kao praktično jedini institucionalno podržan i pružen kulturni sadržaj u tim sredinama. Treba istaknuti da se većina postojećih općina u KKŽ sastoji od mnogih malih raštrkanih naselja, čije stanovništvo nema objektivnih mogućnosti za korištenje drugih knjižnica koje su smještene u udaljenim gradovima, jer je i prometna povezanost javnim prijevozom tih naselja s pojedinim gradovima slaba. Zato je **usluga bibliobusa tim važnija za djecu**, tj. učenike osnovnoškolskog uzrasta - **oba bibliobusa zajedno obilaze ukupno čak 62 školske ustanove (područne ili matične škole)**, kao i za najmlađe – **polaznike dječjih vrtića kojih koprivnički bibliobus posjećuje 16, na koprivničkom i đurđevačkom području**. Zbog rada po dvotjednom rasporedu u samo jednoj smjeni, bibliobusi, na žalost, nisu u mogućnosti pokriti sva stajališta gdje ima interesa za njihovim uslugama, niti u dovoljnoj mjeri pružati usluge na postojećim stajalištima.

6. AKTIVNOSTI

Knjižnice **organiziraju veliki broj aktivnosti za sve skupine korisnike, a surađuju i s građanima kroz udruge civilnog sektora, s drugim ustanovama** itd. Provode se brojni programi usmjereni poticanju čitanja, edukaciji za korištenje knjižnice i informacijskih izvora, ali i na različite druge teme te u svrhu poticanja korištenja knjižnice i knjižničnih usluga u svrhu cjeloživotnog učenja, stručnog usavršavanja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Također se provode programi informacijskog i informatičkog opismenjavanja, pruža se podrška u stjecanju kvalifikacija i prekvalifikacija. U odnosu na posljednjih nekoliko godina, bilježi se stalan **trend porasta broja kulturno-animacijskih programa u 2017. održano ukupno čak 1.866 s ukupno više od 33.000 posjetitelja**.

Kulturno-animacijski i drugi programi sve se manje financiraju iz sredstava redovne djelatnosti tj. iz dotacija Osnivača, a sve više iz vlastitih sredstava knjižnica te sredstava sponzora i donatora. Često izvoditelji nastupaju volonterski, u okviru suradnje s udrugama i pojedincima, jer je gostovanje renomiranih pisaca i drugih atraktivnih gostiju knjižnicama često preskupo. Velik dio posla odrađuju i sami knjižničari, u okviru svojih radnih zaduženja. Odobrena proračunska sredstva za ovu svrhu u pravilu su uvijek nedostatna te se vrsta programa i njihov broj moraju prilagođavati mogućnostima.

7. DJELATNICI

Uz nedostatan, a često i neadekvatan prostor u pojedinim knjižnicama, **najveći problem svih knjižnica** jest **konstantan, a ponegdje već i zabrinjavajući manjak djelatnika**. Novi zaposlenici već godinama se praktički uopće ne zapošljavaju (osim na zamjene kod odlaska u mirovinu, ali čak ni to nije uvijek praksa!), dok je istovremeno u stalnom porastu broj korisnika i korištenja knjižnica, programa i aktivnosti, rastu fondovi, pojavljuju se nove vrste građe, a rastu i broj i vrste usluga te se mijenjaju potrebe korisnika koje uz to postaju sve složenije.

Iako knjižnice u ostalim parametrima kao što su prostor i oprema, fond i sl. bilježe određene, pa i znatne pomake u zadnjih 15-20 godina, na području kadrovskog ekipiranja situacija je potpuno obrnuta, i postaje sve problematičnija, jer **što se tiče stručnoga osoblja knjižnice uopće ne uspijevaju pratiti ni minimum Standarda, a pogotovo ne stvarne potrebe.**

Ostvarenost Standarda potrebnog broja stručnih zaposlenika na razini Županije je samo 61%, i to gledajući samo jedan parametar - tj. broj stručnih zaposlenika u odnosu na broj stanovnika. U stvarnosti, kad se uzmu u obzir i drugi parametri kao što su broj odjela i službi, broj smjena rada, broj etaža na kojima knjižnica djeluje, vrste i količina usluga koje pruža itd. - taj bi postotak bio još i znatno manji. Napr., koprivnička knjižnica po parametru broja stanovnika ispunjava Standarde sa 73%, a realno kad se ubroje i ostali parametri, Standard je ispunjen sa svega 38%.

Slično je i s ostalim knjižnicama: na primjer, u Virju i Gornjoj Rijeci općinske knjižnice imale su i 2017. **samo po jednu stalno zaposlenu djelatnicu koje su ujedno i ravnateljice i knjižničarke** (uz napomenu da je zbog korištenja roditeljnog dopusta u dijelu radnog vremena knjižničarke u Virju tijekom 2017. u toj knjižnici bila zaposlena još jedna osoba, na određeno vrijeme). Iako Standardi traže u najmanjoj knjižnici zapošljavanje barem 2 osobe (1 VSS i 1 SSS) to se u praksi ne ostvaruje, s obrazloženjem osnivača - općina da nemaju sredstava.

Osobito teška situacija u Križevcima, gdje je nakon preseljenja u novu zgradu, s 500 na 1450 m² prostora, Knjižnica pune dvije godine i dalje radila s istim nedostatnim brojem zaposlenika (samo njih 9), nešto je popravljena zapošljavanjem jedne nove djelatnice u 2017. godini. No, Knjižnica je i dalje prisiljena raditi samo u jednoj smjeni, jer još uvijek nema dovoljno zaposlenika kako bi se prostor nove zgrade pokrio u dvije smjene.

Redovna je pojava u svim sredinama da **Osnivači, kao i korisnici, očekuju od knjižnica sve više - primjerice, da budu otvorene za korisnike što duže, tj. da rade tijekom cijelog dana, kao i subotama, da se na upite i informacijske zahtjeve korisnika odgovara brzo i kvalitetno, da građa bude nabavljena u što kraćem roku nakon pojavljivanja na tržištu, brzo i efikasno obrađena i dostupna, da online baze budu točne i ažurne, da knjižnice u svojim programima uvažavaju interese i potrebe najrazličitijih grupacija korisnika** itd. Ali, **sve to nedovoljno ili nikako ne prati porast broja djelatnika**, koji bi mogli u adekvatnom vremenu i na odgovarajući način pružati sve potrebne usluge korisnicima, a uz to na vrijeme i kvalitetno obavljati sve druge stručne poslove, te provoditi maksimalno angažiranu kulturnu i javnu djelatnost.

8. ZAKLJUČAK

Narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji, usmjerene pružanju usluga cjelokupnom stanovništvu Županije, jer obuhvaćaju 100% područja, po ostvarenim rezultatima predstavljaju jedan od najuspješnijih organiziranih sustava koji djeluju na županijskoj razini u KKŽ.

Narodne knjižnice i njihovi zaposlenici stalno se prilagođavaju promjenama u okruženju koje utječu na njihovo poslovanje te preuzimaju nove društvene uloge u kulturi, informiranju, obrazovanju i potpori društvenom uključivanju. Knjižnice su društveno-komunikacijska središta svojih zajednica, a uz tradicionalne usluge vezano za formiranje zbirki i posuđivanje građe, one danas nude i nove usluge i medije za korisnike.

U skladu s informacijsko-komunikacijskim tehnološkim razvojem i potrebama današnjice, knjižnice potiču informacijsku i digitalnu pismenost, cjeloživotno učenje, međugeneracijsku solidarnost i socijalnu inkluziju ranjivih skupina, nastojeći biti otvorene i dostupne svima te u svakom smislu podupirati društveni i ekonomski razvoj zajednice. Građani prepoznaju knjižnice kao otvorene i demokratske, svima namijenjene kulturno-obrazovne ustanove i rado ih koriste u svrhu učenja i provođenja slobodnog vremena, za sastajanje i druženje, za razmjenu ideja i vlastitih znanja i vještina.

Voditeljica Županijske matične službe
Ljiljana Vugrinec, prof., knjižničarska savjetnica, v.r.

U PRIVITKU:

Statistički pokazatelji o stanju narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji za 2017. (tabele)